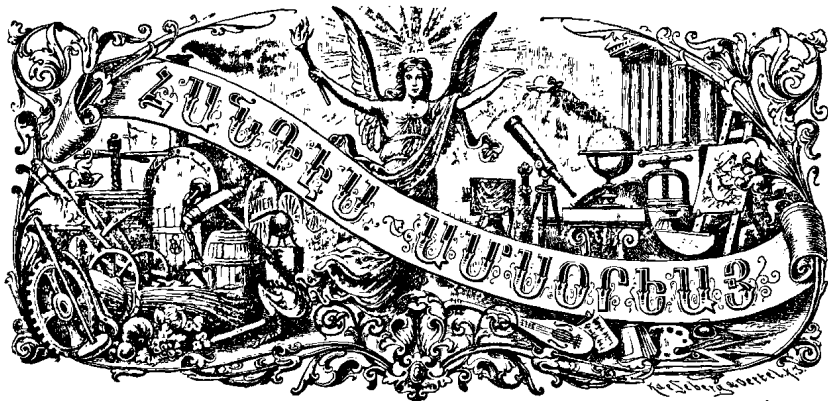

ԲՐՈՐՅԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏՅՈՒՆԱԿԱՆ

Թ. ՅԱՐԻ 1895

Տրայինամ 10 ֆր. ոսկի — 4 դր.:
Վեցամսեայ 6 ֆր. ոսկի — 2 դր. 50 կ.:
Մեկ թիւ կ'արժէ 1 ֆր. — 50 կապ.:

ԹԻԻ 3, ՄԱՐՑ

ՈՐՍՈՐՄՆԱԿԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՅՈՒԹՅԱՆ ՆԱՐԱԳԻՒՅ

ԳՐԱՆԻՐԵ ՄԸ

Մ օրերէ զբաղուեցերէն է՝
ուր որ հանդիպեմ հայերէն
հին ձեռագիր մատենաներ
ցանկէլ: Վերջին օրերս կե-
սարայ Ս. Գառնիկի վանուց
հայերէն հին եւ նոր ձեռագ-
րիւններն եւս ցանկած եմ
կանոնաւորապէս լսուով 85,
որոց մեծագոյն մասն լծէւ
գիտութեան համար անշա-
նակ՝ սակայն կը գտնուին նաեւ հատորներ ալ՝
որ կրնան եւ իրաւար կ'արժեն կարեւորեցու-
կարգը գասուի:

Սոյն վերջին կարգէն է, կարծեմ, այն ձե-
ռագիր մատենան կամ այն Գասագիրքն՝ որ ամ-
բողջ հայկական երաժշտական գիտութեան վրայ

1 Ննքեալ տարի «Երաժշտ. Զեմա-
նի» վերաուրժեան ներքեւ հրատարակած ենք երկու
տետր. միւս մասերն ալ հետզհետեւ պիտի հրատարակուին
յարմար ժամանակին:

կը խօսի հարցու պատասխանի ձեւով. որուն նկա-
րագրութիւնն այժմէն արժան զատեցի հրատա-
րակել՝ որ գուցէ թէ կարեւորութիւն ունենայ:

Այս մասին շատ անգամ լուածն այս է:
«Կախի հայրերէն մեր ձեռքն հասած են՝
կ'ըսուի՝ շարականներ, հոգեւոր երգեր, գանձեր ու
տաղեր, որոց մեծագոյն մասն ձայնագրեալ է խա-
ղերով, բայց աւագ որ այն խաղերն այժմ մեզ
մար մեռաւ տառեր են, եւ որոց ձայներուն զօ-
րութիւնը, հետեւաբար հին եղանակները՝ բոլոր-
վին անծանօթ մնացած են: Կայ արդեօք, կամ
տեղ մը կը գտնուի նախնեացմէ աւանդեալ երաժշ-
տական գասագիրք մը, որ սուսցանէ մեզ խաղ-
րու ձայնից զօրութիւնն, եւ ձայնագրեալ հոգեւոր
երգերու հին եղանակներն, եւ այլն, ապա թէ ոչ՝
մեր նախնիքն ալ, որոց մէջ շատ քիչեքը խոզեակ
էին երաժշտական գիտութեան, ոչինչ՝ զի ար-
ձանագրած ըլլալով, ինչպէս շատ մը բարեկ' նոյն-
պէս այս գիտութիւնն ալ ի սպաս մոռացութեան
մատնուեցաւ:»

Այսպէս եւ այս նշանակութեամբ շատ բա-
նէր գրուեցան, իրաւամբ փափաքներ յայտնուե-
ցան, եւ հետաքրքրութիւնն աւելացաւ. սակայն
մինչեւ ցայժմ ալ արդիւնք մը չունեցաւ: Եւս, որով-
հետեւ երաժշտութեան տեղեակ չեմ, չպիտի
կրնամ ըսել թէ փնտռուածն ահաւասիկ գտնուե-
ցաւ, եւ ոչ պիտի կրնամ որ եւ իցէ գասագրու-
թիւն ընէլ ներկայ ձեռագիր գասագրքին ներքին
արժեքին վրայ. այս կը թողում անոնց՝ որ կատա-
րեալ հմտութիւն ունին նոյն գիտութեան, միայն
կը փափաքէի որ փնտռուածն ըլլար սա, եւ գոհա-
ցում տար բաղմամբի եկեղեցապիտոյ, եւ մանա-
ւանդ երաժշտաւորաց, որով այն ժամանակ միայն
բարեբախտ պիտի համարէի ինք վերջն՝ ամենափոքր
ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալուն համար:

Այսօր մեն ասելորդ չեմ համարիր բռնել, թէ Ս. Դանիելին վանուց յիշեալ ձեռագորաց ցուցակին առանձին տեղումը հրատարակութեան ժամանակ մատակարար նկարագրութիւնն հին ալ պիտի երեւի, գուցէ ուէր յանձնարման, եթէ ներքին արժէքին իրուամբ հետաքրքրական լրջան իմանալք:

Մտաեանս ամբողջ եւ շատ մաքուր պահուած, բայց զգաւորաբար յիշատակարան չունի. կ'երեւի թէ գրին կամ օրինակուն, (որովհետեւ հին գրչագրէ մը օրինակուն բլրալու է,) ինք գրեքն անծանօթ պահած է, եւ նոյն իսկ գրչութեան ժամանակին որ եւ իցէ տեղ մը գտնէ թուականն ալ գրած չէ: Այսու ամենակէն Ս. Դանիելի ձեռագորաց կարգին մէջ ուրիշ ձեռագիր մ'եւս կայ Մատթիոսի* անուն, թուրքերէն լեզուաւ (տեղ տեղ ալ հայերէն լեզուաւ) եւ հայերէն գրով, արաբերէնէ կամ թուրքերէնէ թարգմանուած, որոյ երկուսոյ համառօտ յիշատակարանէն յայտնի է՝ թէ թարգմանողն եղած է 1770 թուականին՝ «Գէորգ Գպարն» ոմն, (գուցէ «Պալատեցին»),** արեւորայտ մեր մեր մտանին գիրն ալ յար եւնան է Մուսալիմարութի գրին, ուստի կրնանք առանց տարակուսի բռնել թէ երաժշտական գիտութեան գասագրքին ընդօրինակողն ալ Գէորգ Գպարն է, եւ գրած է նոյն 1770 թուականին մտերք, եթէ գրչին մաքրութեամբ նայինք: Ուրեմն բաւական ապահովութեամբ գիտնք թէ Ռաբեան Ժ. Գ. զարւ. գրչութիւն է:

Նիւթն պինդ եւ անորդի թուղթ՝ կը բաղանայ 122 թերթէ կամ 244 էջէ, 19,6×13,8 հարկերով թուրքական մետրով: Գրութիւնն միասնական է 16,5×10 հրգմ. նորագիր: Իւրաքանչիւր էջն 20—22 տող է, եւ կազմէ խաւաքարտեայ թղթապատ:

Պարունակութիւնը հետեւեալ գասակարգութիւնն ունի:

Դասերգութիւն առ ուսումնասէր ընթերցողս:

Գլուխ Ա. Յաղագս երաժշտական գիտութեան, թէ զի՞նչ է: Լուրջ. Զինչ է երաժշտութիւն: Պարէ: Ի գիտութիւն, որ ուսուցանէ զճաճմասութիւնն ձայնից, եւ զկերպի եղանակացն հախնաց: . . .

Գ. Բ. Յաղագս թէ ուստի, եւ յուսմէ գտաւ երաժշտութիւնն: Լջ. Ո՛վ եգիտ զերաժշտականութեան երգ: Պի. Որդին զամերայ Յօրան, որ էր հովիւ իաշաշն, եւ եգիտ զերգս եւ զքնարս: Դնն. Գ. 11: . . .

* Մուսալիմարութիւնن مصلحتا արարացի բանն երկնային զուգահեռական շրջանակներուն անունն է: Յալուսն է որ Վրեւիտայի ըմբռնմանը՝ արուեստից եւ գիտութեանց գաղափարն աստեղաբաշխականն անբաժնի է միջոյ. քով շատ հոռու չէր նստին Արեւմուտքն ալ: ԽՄԻԳԻ.

** «Թիշատակարան: Աւարտեցան մասնան Միւզանտէրային: Եարաքող զորոյս իւսիւք էֆէնտիզատէն է. Թարգմանաւ կ'Գէորգայ զպրէ. յամի տեսն 1770:»

Գլ. Գ. Ղեւոն էր ուխն են ձայնը: Լջ. Էր վասն ութն են ձայնքն մեր: Պի. Բուն ձայնքն մեր, ըստ Յունացն, են չորս ըստ չորիցն տարեցն, (որպէս ասէ մեքնիշն Ներգիսաղցն), եւ ըստ չորիցն հողմաց, որք հակաշղին ի չորիցն կողմանց աշխարհի, նաեւ չորս ունին կողմունքն ըստ չորիցն կրկին էացեալք, որովք լինին ութնն Եւս ութիցն ձայնաւոր գրաց, եւ ութն ութիցն կանոնաց քնարերգուն Դաւթի, եւ ըստ ութիցն ձայնական գործեաց՝ որ ի մարդն: . . .

Գլ. Դ. Յաղագս հին ձայնիցն: Լջ. Զինչ են հին ձայնքն: Պի. Են այնք, որք իւր ենթակայ են եղեալ նորոցն ձայնից:

Լջ. Ո՛վք էին գտանալք զհին ձայն: Պի. Ասեն քերթողայտն ըստ (ընդ)՝ Ներգիսաղցն, թէ Սէնէքես երգիչն մի հիւսնակս ի մի փայտէ հնչմանն գտաւ զԼԻԿԻՆՆԻ*, որ է ԱՉ: Երկրորդն եղեալք նորին Փոփեղեղէս ի զարքնականէ՝ եւ յերկամայ կուեղց եգիտ զՏԵԿԵՐՈՒՆ**, որ է ԲՉ: Երրորդ՝ եղեալք նոցա Որփիկէս օրինակեալ ի գետոցն իաղացմանց՝ եւ յորձանաց համանց եգիտ զերաժշտականց զՏԵԿԵՐՈՒՆ, որ է ԳՉ: Զորրորդն՝ քեռորդին նոցա Պիտանաս գողով քաշահմուտ երաժիշտ՝ ի յաղօրեացն զարձանան ի ձայնից եգիտ զԼԻԿԻՆՆԻ***, որ է ԴՉ: . . .

Գլ. Ե. Յաղագս հարդարակցութեան ձայնից:

Գլ. Զ. Յաղագս զարձան ձայնից:

Գլ. Է. Յաղագս անունաց ութիցն ձայնից:

Գլ. Ը. Յաղագս բաժանման ձայնից: Լջ. Ի քանիս արամաբաժանին ձայնքն: Պի. Ի բազումս բաժանին ի կերպս: . . .

* Այսինքն գլխիւսիցս, յս. ծ Λύδιος, որ յունականին Երկրորդ ընտ ձայնն է եւ ոչ Աւաշին որ է Դորիացիս, ծ Δώριος: — Արեղծ այս մասն այն ենթադրութեամբ գրուած կ'երեւայ թէ մեր այժմու ընտ ձայնքն ԱՃ, քճ, ճ, դճ նոյն կարգաւ Յունաց ալ Աւաշին, ինչպիսիք. յայտնող հիշորդող ընտ ձայնքն զԱսն: Խ.

** Իմս զՏԵԿԵՐՈՒՆ, ծ δέκτηρος որ է Երկրորդն: Նոյնպէս յաշորդ «Ջմառնոսն», ըսածն իմս զՏԵԿԵՐՈՒՆ, որ է յս. ծ τριτος, Երրորդն: — Հայ թարգմանիչն այստեղ յս. հայցականն եւ ուղղականն հոլովներն իրարու խառնակած է քացի կ'եղապարտանալն աղաւաղութիւնն, որ ամէն օտար բառեղու համար հասարակ է մեր վերջին դարուց զորոշներուն: Այսպէս նաեւ «Ղուստոս», այլակերպ անունը, որուն տեղ իս սպասեկի էր «ՋՏԵՄԱՆԱՍՈՒՆ», ծ τέτατος, որ է Զորրորդն, ինչպէս Յոնքն կ'անուանեն. — ուղիղն էր թերեւս՝ Կոյստէ, որ ըսէ է իսաղաթուն (ծրջ), զիւրաթիւ (ծայն), ինչպէս ինքն ալ գաղղ (Գլ. Ժ.) զՋորրորդ կ'անուանէ՝ քաղցրեկ ի յեղանակս: Խ.

*** Ներինականն անունը յետոյ կը տեսնուի Խմբակաւ զերութեան իւրհրդածութեանց մէջ: Խ.

աձ բձ գձ դձ. ակ բկ գկ դկ
աձ բձ գձ դձ. ակ բկ գկ դկ
աձ բձ գձ դձ. ակ բկ գկ դկ
աձ բձ գձ դձ. ակ բկ գկ դկ

ԳՂ. Թ: Թաղապա Հեգման ձայնից:

ԳՂ. Ժ: Թաղապա Մեթոնոսի երաժշտա-
կանութեան: Հո. Զինչ է երաժշտականութեան
Մեթոնոս: Պի. Է. բազմահնար եւ յոգնագիւտ
իմաստութիւնն: . . .

ԲՈՒՆ ԶԱՅՆԻՑ ՄԵԹՈՏՈՍՆԵՐՆ

Մեթոնոս առաջին.

աձ. բկ. աձ. բկ. ակ. գկ. դկ. բձ. գձ. դձ. աձ:
բկ. աձ. բկ. ակ. դձ. աձ. աձ. գձ. աձ:
բձ. գձ. դձ. աձ. գձ. գձ. գձ. գձ. աձ:
բկ. աձ. գկ. դկ. բձ. դկ. բկ. աձ:
բկ. աձ. դձ. աձ. դձ. աձ. աձ. բկ. աձ.
գկ. գձ. գկ. դկ. բձ. գձ. գկ. գձ.
գձ. աձ. գկ. գձ. գկ. դկ. բկ. աձ. գձ:

Մեթոնոս երկրորդ.

բձ. դկ. բձ. դկ. բձ. գկ. բձ. գձ. գձ. աձ.
գկ. գձ. գկ. գկ. գկ. գկ.
գկ. բձ. դկ. դկ. բձ. գկ. բձ. գկ. եւ այլն:

Այս կերպով շորս բուն ձայներուն, որ են
ԱՁ, ԲՁ, ԳՁ, ԴՁ: մի առ մի Մեթոնոսներն առ-
բայել շարեւէ ետեւ՝ իւրաքանչիւրին նկարագիրը
կու տայ Հեգմանեայ ոտանաւորով:

Զայն առաջին՝ ասի Նեւ-

որ ըստ Թունացն է Ան-

Թարմէ լինին՝ երգք գոնգգոյն,
որոյ իմաստն է գերակայ:

Զայն երկրորդ՝ է Հե-հե-հե-հե.

որ ըստ Թունաց՝ Բար-հե-հե.

Թորս գանազան՝ գոն ասորիճանք,
որով պէտպէս՝ երգք յորինի:

Զայն երրորդ՝ Ի-ը-ը-ը ** Հե-հե-հե.

որ ըստ Թունացն՝ Նե-հե-հե խաղ.

Թարմէ Հոսին՝ Նի. Թք այլեւայլ,
որովք լինին՝ երգք աննըւալ:

* Ուրիշ տեղ շորս Բուն ձայներն՝ ըստ Պրա-
տոնականն ընարի ասորիճանաց,՝ կը դասաւորէ այսպէս:
"Սորս կն Բուն ձայնք. աձ, բձ, գձ, դձ.
Ունի եւ շորս Սորս. աձ, բձ, գձ, դձ.
Չորս Պատասխանողք. աձ, բձ, գձ, դձ.
Նշորս Սաստիկ. (թ) ձ) աձ, բձ, գձ, դձ.
որք եղին վերտասան կատարեալ ասորիճան. եւ ունին
Կողմուշք, եւ Կողմուշք կողմուշք, եւ Պատասխանողք
նոցա. եւն:

** Իմա Հիւզգաւ, որ ըստ աղաք. Բաձ սուր:
Թոնք ամէն Բուն ձայնները կը համարին սուր. իսկ Կող-
մականները՝ ծանր. (ծջէս քա՛ թագէս իջու.) Խ.

Զայնն շորերդ՝ Զ-ը-ը-ը լըսի,
որ ըստ Թունացն՝ Նե-հե-հե ասի.
որ է քաղցրիկ ի յեղանակս,
զի միշտ չափով՝ կըսով երգի:

ԿԱՂՄԱՆՑ ՄԵԹՈՏՈՍՆԵՐՆ

Մեթոնոս հինգերորդ.

աձ. դձ. աձ. դձ. աձ. գկ. դկ. բձ. գձ:
գձ. աձ. դձ. աձ. դձ. աձ.
գկ. դկ. բձ. գձ. դձ. աձ. աձ. գձ. աձ.
գձ. աձ. բկ. աձ. բկ. աձ.
գձ. աձ. դձ. աձ. դձ. աձ. աձ. բկ. աձ.
բկ. աձ. դձ. աձ. գձ. գձ.
աձ. դկ. գկ. բձ. գձ: դձ. աձ. դձ.
աձ. դձ. աձ. գկ. դկ. բձ. գձ:

Մեթոնոս վեցերորդ:

բկ. աձ. դձ. աձ. դձ. աձ. բկ. աձ. դձ:
աձ. դձ. աձ. դձ. աձ. բկ.
աձ. դձ: աձ. դձ. աձ. դձ. աձ. եւ այլն:

Այսպէս Կողմանց ալ շորս Մեթոնոսներն
ԱԿ, ԲԿ, ԳԿ, ԴԿ ամբողջ երեւցնելն ետեւ՝ կը
յոս ելու վերջաբան ոտանաւորը:

Ահա լըբացաւ՝ դիրք ուժից ձայնից,

որք եղեալ իսկ են՝ ըստ կարգի դրբից.

Զնն ինչ անտեղի՝ արկեալ ի գործի,

այլ մոլորակաց՝ անմոլար գնդից:

Որպէս գտեանց եօթն՝ դարձք են գանազան,
եւ են ի միմեանց՝ կարի աննըման.

Նշնպէս եւ ձայնիցն էլ էջ (Ինչ) եղանակք,
լինին այլ եւ այլ՝ երգ երգողական:

գկ լուսինն Թ-թ ձայնիւ՝ ցածուտ վերառեալ **

գկ փայլածուն Ցի-ի-հե՝ երգոյն ման առեալ.

աձ լուսաբեր Արեւ՝ Սի-ի-հե եւ Զ-ը-ը-ը,

աձ լինին համաձայն՝ առ իրեարս բաշխեալ:

աձ շրթաւ, լուսաբեր թե՛ Նե-հե, Հե-հե-հե,

աձ երեւակ Ինչ՝ ձայնն է գովելի

Լնմոլարքն են անպ՝ աշաց հայիկի

Թորոց ուսանիմք՝ ձայնս յոգն աննելի:

ԳՂ. ԺԱ. Թաղապա թէ ուստի՝ գտաւ գիրն
Հայոց: Պի. . . . Թուն Նշի՝ եւ որդին Սեմայ

ՍԱՐԱՔԱՍԱԳԱՅ ի Սիրորն լերինն: . . .

ԳՂ. ԺԲ. Թաղապա չափաբերութեան
տառից:

ԳՂ. ԺԳ. Թաղապա թէ՛ էր վասն ԱՁ է
գիրն գիր.

* Այս վարդապետութեանց վրայ վարն ասիթ
կ'ունենանք խոսելու:

** Երբեմն ինչ չ'ըստուարու վեր առնել:

ԳՂ. ԺԻ: Յաղաքս չափաբերական վանկից:
ԳՂ. ԺԵ: Յաղաքս ոտիցն, թե զն'նչ եւ
քանի:

ԳՂ. ԺԶ: Յաղաքս անուանց եւ բաժան-
մանց ոտիցն:

ԳՂ. ԺԷ: Յաղաքս չափոյ ոտիցն:

ԳՂ. ԺԸ: Յաղաքս ենթադատութեան
ոտիցն:

ԳՂ. ԺԹ: Յաղաքս ենթադատութեան
վեշտասանիցն ոտից:

ԳՂ. Ի: Յաղաքս տաղի՝ եւ չափաբերու-
թեան նորա: Հց. Ձն'նչ եւ Տաղն: ՊԽ. Տաղն ի
գերաՏոչակ բանաստեղծութեանն սահմանի՝
Բան բաղկացեալ սեփի, թուով, եւ դասակար-
գութեամբ ոտից շարադուգեալ:

(Ըրոսն-իկի)

Տ. Ղ. Պ.

Ք Յ Վ Ա Վ Ա Ն

22.

ԺԱ. ԱԽՐԱՊԱՍԹԻՆ (ԴԵՂԱՊԱՐԺՈՒԹԻԻՆ)

Երկու իրական ապացոյց զոյութեան հայերն չին
բժշկական գրուածոց:

(Ըրոսն-իկի եւ Ար.)

Բ. 'Կախընթացն զօրաւորագոյն ապացոյց
կայ նոյն իսկ Գ. Ախրապասթին մէջ՝ գոյութեան
հին բժշկական գրութեանց: — Կանխագիտ (Հա-
պեհ, 1894, էջ 172) Երեւանէն Ս. Մարտի
յայլելալ ձեռագիրներէ ժողոված ըրալը զուգընե-
լու համար բերուած վկայութեանց վերջինն էր այս:

“Այլ մտաւել որ Յիւս բժշկին գրեց յե-բ Նա-սի-սի-
ն-յոյ՝ օգտակար եւ աղէկ: Նոյն տեղն յաւելցուցած
էինք ի Նա-սի-սի-սի-ն: “Ետայ որ տեսնենք թե
իբրեւ նոյնպիսի Դեղագրաց ժողովածոյ կար Նա-սի-
սի-նի կողմամբ յանուն Յեստէի բժշկագետի:”,
Արգ՝ Հաւաքածոյն (Գ. Ախրապասթին) ի կարգի
իւր Դեղագրաց ի մէջ էր բեր գոյն Նա-սի-սի-նի՝
աւանանին վերնագրաւ, եւ այնպիսի կերպով՝ որ
ամենեւին տեղի չի մնար յանձնարար իրեղացու-
գական գրութեան մի առեւել լինելուն վրայ երկ-
բայելուն: Յիշեալ վերնագիրն է. Ամենայն ցեւ ը-
րեկն, որ է Յեստէ բժշկագետին Նա-սի-սի-ն, շրդի-
եւ գրեց: քրտն:

Հաւաքածոյն Ը գիրը կը սկսի Ըափ (Ըափ)
կողմած դիպատեանակ, որ 26 (Ա. — Ի. Ս. հմբ.) Դե-
ղագիրն ունի: Այսով էր յաջորդէ Ըարափի տեսմն,
զոր հարկ է իրեն երկրամիջ նկատել: Առաջին բաժ-
նին մէջ կան 37 (ԻԻ. — ԿԳ. հմբ.) Դեղագիրք, որոց
30էն աւելին զատ զատ բժշկականաց անունը կը կրէ.
եւ Թաղեալ սակաւաւորք միայն ըստին իսկեղան բժշկա-
պետն անուն: Իսկ երկրորդ բաժնին 39 (ԿԴ. — ԺԲ. հմբ.)
Դեղագիրքներն են՝ յանուն Յեստէի աւանանին
վերնագրաւ բերուածներն:

Թե այս վերջին 39 Դեղագիրք խորովին
Յեստէ բժշկին են, եւ թե զանոնք Հաւաքածոյնին
մէջ առնող խորագիրն՝ ամենն ալ միաՏաղցն ի
միւսմ գրութեան ամփոփեալ գտած է, յայտնի
կ'երեւայ հետեւեալ նշաններէն: 1. Դեղագրաց
տողանն՝ ամփոփեալ վերնագիրն կից՝ կը սկսի գրե-
լով. “Ետայ՝ զերկուսն պընձպինն գրենք, որ
օգտէ . . .”: Արգ՝ տեսած ենք տեղ տեղ թե այս
ձեւով սկզբնաւորութիւն յատկացած է անի Գե-
ղագրաց եւեթ, որովք ինչպիսի եւ իցէ դեղա-
գործական գրութեան նոր բաժին մի կը սկսի:
— 2. Մինչդեռ Հաւաքածոյնի Դեղագրաց ամենա-
մեծ մասին սկիզբը նշանակուած կը գտնուի իւր-
քանշիւրը շինող կամ հնարող բժշկին անունն,
39 Դեղագրացը առ ոչ միայն սկիզբն ամենեւին բժշկի
անուն չի գտնուիր՝ վերնագիրն մէջ նշանակուածն
ի զատ, ոչ Յեստէ եւ ոչ այլ որ եւ իցէ բժշկի,
որմէ որոշակի կ'իմացուի թե մանն ալ իրենն են,
եւ խմբագիրը զանոնք հնազոյն գրութեան մի մե-
ջէն իբրեւ ամբողջ գումարութիւն առած է, միայն
նախընթացներուն համարագրերը չարուանելով:

Նայելով Յեստէի ազգայնութեան, որ ինչ-
պէս գիտենք՝ ասորի էր, պետք է ենթադրել թե
Նա-սի-սի-սի-նոյն սկզբնագիրն արաբերէն էր. վասն
զի նոյն լեզուաւ կը գրէին սովորաբար ժամանակին
նաեւ ոչ — արաբացի բժշկագետք: Ասոր ինքնին
կը հետեւի որ ազգային բժիշկ մի զանաւոր իւր մոյ-
րենի լեզուին թարգմանած է, իսկ Հաւաքածոյնին
խմբագիրն, — եթէ չըսենք՝ բարբառն անփոփոխ,
— առանց մեծ փոփոխութեան առած է՝ պահ-
լով ըստ նախնական թարգմանութեան. ինչպէս
տեսանք Ա. եւ Բ. Ախրապասթիններէն առնուած
համեմատական օրինակներէ՝ թե այս եղանակաւ
վարուած էր անոնց նկատմամբ:

Ահապատիկ նոյն Դեղագրաց քանի մի հա-
տակոտորք, որոցմէ կը տեսնուի անոնց ան լե-
զուին թե հնաւթիւնն ու վայելելութիւնն ու թե
միօրինակութիւնն ու նոյնութիւնն:

Հաւաքածոյն Եստէի 39 Դեղագրաց:

Մի ԿԴ. Ետայ՝ զերկուսն պընձպինն գրենք,
որ օգտէ ստամոքաց վատութեան . . . Առ սերկեւի
հասուն եւ սրէ նոյն կեցեւոյն եւ կարտէ, եւ զգուտն
աղէ եւ ի սարէ ած եւ ծծեն եւ քամէ ձեռնազը, եւ
այլ ջուր մի արկանեւ ի վրայ, զիւր ջուրն մէն առ եւ
իցի ի քարղէն մի, եւ վրջ զիւր որ յիսկի, եւ զպարն
ի յայլ լեզէ արկ. . . Ի սուրբ պտուկ. եւ արկ ի ներս
շաքար . . . եւ քաջաւ . . . եւ ի կրակն զիւր եւ քոշ
մեղձ՝ եփէ, որ քան զքուլայոյ այլ թանձր լինի. . .
գիրփուրն առ . . . Ի քրփուրն առնուել՝ սակաւ սակաւ
(Էրբէ Երբ) ի ներս լից. եւ երբ եփի՝ ի վայր առ ի
կրակն եւ հոգուր եւ ի շիւ արկ. եւ երբ պիտենայ՝ . . .
բոկեղին չաքն երկու ջուր արկ ի ներս եւ առուր:

Մի ԿԶ. . . Առ սերկեւի աղիկ եւ հասուն եւ
կարտէ փայտի զանկով, եւ ի կուն սրէ եւ դիւր ի
սուրբ յամեն եւ ած ի վրայ ջուր, եւ խաշ ինչուր
որարի եւ ապա քամէ, եւ առ քամած ջուրն, եւ դիւր
այլուայ որ ետայ եւ գիրփուրն առ ի թե կամայ
որ պընձպինն զիւր զուգաւ սերկեւի, զու արկ ինքն
շաքար այնպիսի որ ջուրն ծածկէ դարձան, եւ սակաւ
մի քաջաւ, եւ ինչուր եփէ որ թանձրանայ եւ կայսի
. . . Ապա թե լոկ այնքն (Էրբէ) գիրք, . . . զու ոչ
շաքար մի ածեւ եւ ի շիւ քաջաւ, զերկուլայ ջուրն միայն
եփէ, եւ հանց պահէ որ թանձր լինի: